دەقی یاسای وەبەرهێنان لە هەرێمی کوردستان

دەقی یاسای وەبەرهێنان لە هەرێمی کوردستان

بەناوی خوای بەخشندەو میهرەبان
بەناوی گەلەوە
ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستان - عیراق

پشت بە حوکمی برگە (1)لە ماددەی (56) لە یاسای ژمارە (1)ی ســـاڵی (1992) هەموارکراو و لەسەر داوای ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێمی کوردستان - عیراق، ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردســـتان- عیراق لە دانیشـــتنی رۆژی (2006/7/4) بڕیاری دا ئەم یاسایەی خوارەوە دابنێت :
یاسای ژمارە(4)ی ساڵی 2006
)یاسای وەبەرهێنان لە هەرێمی کوردستان -عیراق (
دەروازەی یەکەم
حوکمە گشتیەکان
بەشی یەکەم
پێناسەکان
ماددەی یەکەم :
ئەو دەستەواژانەی لە خوارەوە هاتوون ئەو واتایانەی بەرامبەریان دەگەیەنن .
یەکەم. هەرێم: هەرێمی کوردستان – عیراق .
دووەم. حکومەت: حکومەتی هەرێم .
سێیەم. ئەنجومەن :ئەنجومەنی باڵای وەبەرهێنان .
چوارەم. سەرۆك: سەرۆکی ئەنجومەنی باڵای وەبەرهێنان .
پێنجەم. دەستە: دەستەی وەبەرهێنان لە هەرێمدا .
شەشەم. سەرۆکی دەستە: سەرۆکی دەستەی وەبەرهێنان .
حەفتەم .پرۆژە: چالاکیەکی ئابووریە یان پرۆژەیەکی وەبەرهێنەرییە کەکەسێکی سروشتی یان یاسایی(مەعنەوی) دایدەمەزرێنێت لەسەر زەویەکی تەرخانکراو بۆی، بە سەرمایەکی، نیشتمانی، یان بیانی وحوکمەکانی ئەم یاسایەو ئەو پەیرەو و رێنماییانەی بە گوێرەیەوە دەرچوون, لەسەریان پیادە دەکرێن .
هەشتەم .باج ورەسمەکان: هەموو ئەو جۆرە باج و رەسمانە دەگرێتەوە کە بە پێی یاساکانی کارا دیارکراون .
نۆیەم. وەبەرهێن: ئەوکەسە سروشتیە یان یاساییە (مەعنەوی)یە کە سامانەکەی لە هەرێمدا بەپێی ئەم یاسایە وەبەردێنێت، چ نیشتمانی بێت یان بیانی .
دەیەم. لایەنە تایبەتمەندەکان :هەموو ئەو لایەنە حکومیانە دەگرێتەوەکە بەرپرسن لەو کەرتەی پەیوەستە بە کاروباری پرۆژەکە .
یازدەم. سەرمایەی وەبەرهاتوو: بەهای خەمڵێنراو بە دراوی بیانی یان نیشتمانی کە لە پرۆژەکەدا وە بەر هاتووە .
دوازدەم. سەرمایەی بیانی: ئەو سامانە دراویە، شتومەکە جەستەییانە، یان مافانەیە کە نرخێکی دارایی هەیە وەبەرهێنی بیانی لە هەرێمدا وەبەری دێنێت .

بەشی دووەم
بوارەکانی وەبەرهێنان
ماددەی دووەم :
حوکمەکانی ئەم یاسایە لەسەر ئەو پرۆژانە پیادە دەکرێن کە دەستە لە یەکێك لەو کەرتانەی خوارەوە دا رەزامەندیان لەسەر دەدات :
یەکەم .پیشەسازییە گۆراوەکان(التحویلیە) وکارەبا وئەو خزمەتگوزاریانە و پێیانەوە بەندن .
دووەم. کشتوکاڵ بەهەر دوو لایەنیەوە، رووەکی وئاژەڵی، ودارستان وئەوخزمەتگوزاریانەی پێیانەوە بەندن .
سێیەم. هوتێل وپرۆژەکانی گەشتیاری وکات بەسەربردن وشارەکانی یاری .
چوارەم. تەندروستی وژینگە
پێنجەم. توێژینەوەکانی زانستی وتەکنۆلۆژی وتەکنۆلۆژیای زانیاریەکان .
شەشەم. گواستنەوە وگەیاندنی سەردەم .

حەفتەم .بانكەكان وكۆمپانياكانى دڵنياكارى (ترمين) ودەزگا دارايیەكانى ديكە .
هەشتەم. پرۆژەكانى ژێرخانى ئابوورى، وەك بنياتنان و ئاوەدانكردنەوە و نيشتەجێكردن وريگاوبان وهێڵى شەمەندەفەر وفرۆكەخانە وئاودێرى وبەنداوەكان .
نۆيەم. ناوچە ئازادەكان وبازارە بازرگانيە سەردەمييەكان و ئەو خزمەتگوزاريە راوێژكاريانەى پێيانەوە بەندن .
دەيەم. فێركردن لەهەموو قۆناغەكاندا، لە چوارچێوەى سياسەتى فێركارى لە هەرێمدا .
يازدەم. هەر پرۆژەيەك لە هەر كەرتێكى ديكەى كە ئەنجومەن رەزامەندى لەسەر خستنەبەر حوكمەكانى ئەم ياسايەى بدات .

بەشى سێيەم

رەفتار لەگەڵ وەبەرهێنى بيانى

مادەى سێيەم :

رەفتار لەگەڵ وەبەرهێن و سەرمايەى بيانى وەك وەبەرهێن وسەرمايەى نيشتمانى دەكرێت ووەبەرهێنى بيانى بۆى هەيە هەموو سەرمايەى ئەو پرۆژەى بەناو بێت كە بەپێى ئەم ياسايە، لە هەرێمدا دايدەمەزرێنێت .

بەشى چوارەم

تەرخانكردنى زەوى وزار

ماددەى چوارەم :

يەكەم: دەستە، بەهەماهەنگى لەگەڵ وەزارەت وفەرمانگە پەيوەندارەكان, دەستنيشانى ئەو شوێنانە دەكات كە بۆ پرۆژەكانى وەبەرهێنانى هەر پارێزگايەك تەرخان دەكرێن ولە ئايندەدا بەپێى ئەم ياسايە دادەمەزرێن و لەسەر وێنەى تۆمارەكانياندا ئاماژە دادەندرێت كە ئەم شوێنانە تايبەتن بە مەبەستەكانى دەستە .
دووەم. فەرمانگە پەيوەندارەكان، بە هەماهەنگى لەگەڵ دەستەدا دەستنيشانى هەر شتێك دەكەن كە پرۆژە پێويستى بێت لە زەوى وزارى نێو نەخشەى بنەڕەتى شارەكان ودەرەوەياندا وتەرخانيان دەكەن بە شێوەى كرى وبانەوانى) مساگحە)، بە نرخێكى هاندەر وبەپێى ئەو رێكسازيانەى دەستە دايان دەنێت، بەدەر لە حوكمەكانى ياساى كاراى فرۆشتن وبەكرێدانى سامانەكانى ميرى لە هەرێمدا .
سێيەم. ئەنجومەن بۆى هەيە، لە سەر پێشنيارى دەستە، ئەو زەويانەى كە بۆ پرۆژەكانى وەبەرهێنان تەرخانكراون بەپێى ئەم ياسايە، بە نرخێكى هاندەر كە دەستە پێشنيارى دەكات يان بەخۆڕايى بەناويان بكات، بە مەرجێك سروشت و گرنگيى ئەو پرۆژانە وپێويستيەكانى بەرژەوەندى گشتى لە كاتى بەناوكردندا لەبەرچاو بگيرێت. ئەمەش بەدەر لە حوكمەكانى ياساى فرۆشتن و بەكرێدانى سامانەكانى ميريى كارا لە هەرێمدا .
چوارەم. لە فەرمانگەكانى تۆماركردنى خانووبەرەى تايبەتمەند، ئاماژەى گلدانەوە لەسەر ئەو زەويانە دادەندرێت كە بۆ پرۆژەكانى وەبەرهێنان تەرخانكراون، ونابى ئەم ئاماژەيە لابىردرێت تەنها بە رەزامەنديەكى نووسراوى دەستە نەبێت، دواى ئەوەى كە وەبەرهێن هەموو پابەنديەكانى خۆى جێبەجى دەكات .
پێنجەم. لە پێناو هێنانەدى ئامانجەكانيدا، دەستە دەسەڵاتى هەيە ئەو زەويانە بەناوى خۆى بكات كە موڵكى دەوڵەتن، وەك موڵكێكى ێرف و بەبێ پارە. هەروەها ئەو زەويانەش بەناوى خۆى بكات كە مافى رەفتاركردنيان (حق التيرف)، بەسەرەوە هەيە، دواى كوژاندنەوەى مافەكانى رەفتاركردن لەسەرياندا وقەرەبوو كردنەوەيەكى دادپەروەرانە وگونجاوى خاوەنەكانيان بەپێى ياساو پەيڕەو و رێنماييە رەچاوكراوەكان لەم بارەيەوە .
شەشەم. وەبەرهێن مافى كڕِين وبەكرێ گرتنى ئەو زەوى وخانوبەرانەى هەيە كە پێويستن بۆ دامەزراندن و فراوانكردنوو و هەمە جۆركردن وپەرەپێدانى پرۆژەكە بەپێى حوكمەكانى ئەم ياسايە و لە سنوورى ئەو رووبەر و ئەو ماوەى لە ڕَۆشنايى ئامانجەكانى پرۆژەكە وپێداويستى راستەقينەيدا دەخەمڵێنرێن، بەرەچاوكردنى حوكمەكانى برگەى (3) ى ئەم مادەيە .
حەفتەم. ئەو زەويانەى پێويستن بۆ ئەو پرۆژە وەبەرهێنەرانەى كە بەپێى حوكمەكانى ئەم ياسايە بە ئەنجام دەگەيەندرێن جيادەكرێنەوە لە سنوورى ئەو رووبەرەى كە لە رۆشنايى ئامانجەكانى پرۆژەكە وپێداويستى راستەقينەى دەخەمڵێنرێن بە پێى ئەو مەرجە تايبەتيانەى كە لەلايەن دەستەوە دياردەكرێن بە دەر لەو حوكمانەى كە لەم بارەوە رەچاوكراون .
هەشتەم. گۆڕينى شوێنى پرۆژەكە دەكەوێتە ژێربارى هەمان بنەماو مەرجەكانى تەرخانكردنى شوێنى پرۆژەكە كە يەكەم جار رەچاو كراون .
نۆيەم. لايەنەكانى تايبەتمەند بە هەماهەنگى لەگەڵ دەستە، خزمەتگوزاريە گشتييەكانى وەك ئاو و كارەبا و ئاوەڕۆو رێگاى گشتى و پەيوەنديەكان و شتى ديكەش بۆ سنوورى پرۆژەكە فەراهەم دەكەن بە مەرجێك برێكى پێويست لە بودجە بۆ ئەم مەبەستە تەرخان بكرێت .
دەيەم .جگە لەوەى كە وەبەرهێنى بيانى، بەپێى حوكمەكانى ئەم ياسايە، مافى موڵكداريێتى و بەكرێگرتنى

زەوی و ئوتومبێلی بەرهەمهێنانی هەیە، مافی ئەوەشی هەیە خانوو بەرەی نیشتەجێ کردن وئۆتۆمبێلی بەرهەم نەهێن، وئەوەی پرۆژە پێی دەوێت بیانکرێت یان بەکرێیان بگرێت لە پێناو بەرژەوەندی پرۆژە وەبەرهێنەرەکەی، دوای وەرگرتنی رەزامەندی دەستە لەسەریدا و بەپێی ئەو مەرجانەی کە لەلایەن دەستەوە بۆ ئەم مەبەستە دیار دەکرێن .

دەروازەی دووەم

بەخشینە کان و پابەندیەکان

بەشی یەکەم

بەخشینەکانی باج و گومرگ

مادەی پێنجەم :

یەکەم. پرۆژە لە هەموو و باج رەسمە ناگومرگیەکان دەبوردرێت بۆ ماوەی (10) ساڵ لە رۆژی دەستپێکردنی بە پێشکەشکردنی خزمەتگوزارییەکانی، یان لە رۆژی بەرهەمهێنان بە کردەنی .

دووەم. ئامێرو دەزگا و کەرەستە و مەکینە هاوردەکانی پرۆژە لە رەسم و باجەکان ومەرجی مۆڵەت بەدەستهێنانی هاوردن دەبوردرێن، بەمەرجێ لە خاڵەکانی دەربازبوونی سنوورەکانی هەرێمەوە بێنە ژوورەوە و دەبی لە ماوەی (2) دوو ساڵ لە رۆژی رەزامەندی سەرۆکی دەستە لەسەر لیستەکان، بهێندرێنە ناو هەرێم، و تەنها بۆ مەبەستەکانی پرۆژەکە بەکاربێن. بە پێچەوانە، ئەو لێخۆشبوونانە ناگرنەوە و وەبەرهێن ناچار دەکرێت باجەکە بدات و دوو هێندەی باجەکەش غەرامەی لێوەردەگیرێت .

سێیەم. لە رەسم و باجی ئەو پارچە یەدەگە هاوردانەی پرۆژەکە دەبووردرێت بە مەرجێك بەهاکەیان لە (15%)ی بەهای ئامێر و مەکینەکانپ تر نەبێت، ئەویش بە بڕیارێکی پێشینەی سەرۆکی دەستە و رەزامەندی لەسەر لیستەکانی و چەندایەتیان دەبێت .

چوارەم. لە ئامێر و دەزگا و مەکینە و کەرەستە پێویستەکان بۆ فراوانکردنیان پەرەپێدان یان نوێ کردنەوەی پرۆژە دەبووردرێن .

پێنجەم. رەسمی گومرگ بۆ ماوەی (5) ساڵ لە سەر ئەو کەرەستانەی بۆ بەرهەمهێنان هاوردراوون دەبووردرێن، بە مەرجێك جۆر و برەکانیان لەلایەن دەستەوە دیار بکرێن، بەڵام دەبێ بە پلەی یەکەم ئەو کەرەستە خاوە خۆماڵیانەی لە هەرێمدا چنگ دەکەون و بۆ پرۆژەکە بەکەلك دێن لەلایەنی چەندی چۆنیەوە بەکاربێن .

شەشەم. وەبەرهێن، بۆی هەیە، بەپێی حوکمەکانی ئەم یاسایە، هەموو پێداویستیەکانی پرۆژەکە هاوردە بکات، وەك ئامێر و مەکینە و دەزگا و کەرەستە، ئەو هاوردانەش لە هەموو باجی خاڵەکانی گومرگی سنووری هەرێم دەبەخشرێن، بە مەرجێك تەنیا بۆ مەبەستەکانی پرۆژەکە بەکاربێن .

بەشی دووەم

بەخشینە کانی سەربار

ماددەی شەشەم :

یەکەم: بەپێی بەرژەوەندییەکانی گشتی لە هەرێمدا دەستە بۆی هەیە هاندان و ئاسانکاری زیاتر بۆ ئەو پرۆژە خزمەتگوزاریە وەبەرهێنانەی رێپێدراوون بەپێی حوکمەکانی ئەم یاسایە، پێشکەش بکات کە یەك لەم دوو ئاکارەیان تێدا بەدی بکرێت بەپێی ئەو رێکسازیانەی دەستە بۆ ئەم مەبەستە دایان دەنێت :

ڕ) ئەو پرۆژانەی لە ناوچە کەم پەرەسەندووەکاندا دادەندرێن .

ب)ئەو پرۆژانەی بە هاوبەشیی وەبەرهێنی بیانی و نیشتمانی دادەمەزرێن .

دووەم: دەستە بۆی هەیە بەخشینی سەربار بدات لە رەسمی شتە کڕاوەکانی وەك کەلوپەل و رایەخ و پێداویستیەکانی بە سەردەم کردن و نوێ کردنەوە هەر(3) ساڵ جارێك بەو پرۆژە وەبەرهێنە خزمەتگوزاریانەی کە بەپێی ئەم یاسایە دادەمەزرێن، بەپێی سروشتیان و بەتایبەتی پرۆژەکانی هۆتێل و نەخۆشخانە و شارە گەشتوگوزارییەکان و زانکۆ و قوتابخانەکان، بەمەرجێك تەنها بۆ پرۆژەکە بەکار بێن و لەماوەی ساڵێك لەرۆژی دەرچوونی رەزامەندی سەرۆکی دەستە لەسەر لیستەکانی شتە کڕاوەکان و چەندێتیان بهێندرێنەوە ناو هەرێمەوە .

بەشی سێیەم

گرەنتیە یاساییەکان

ماددەی حەفتەم :

یەکەم. وەبەرهێن بۆی هەیە پرۆژەکەی وەبەرهێنانی دڵنیا) تەرمین) بکات لەلایەن هەر کۆمپانیایەکی دڵنیاکاری کە بەگونجاو دەزانێت، بیانی یان نیشتمانی، کە بەهۆیەوە لەسەر هەموو لایەنەکانی ئەو کارانەی ئەنجامی دەدات دڵنیای بکات .

دووەم. وەبەرهێن بۆی هەیە کار بەکریکاری خۆجێی و بیانی پێویست بۆ پرۆژەکە بکات لە گەڵ پێشخستنی کرێکاری خۆماڵی لە کارپێکردندا، بەپێی یاساکانی کارا لەهەرێمدا .

سێیەم. وەبەرهێنی بیانی بۆی هەیە سوود و قازانجی سەرمایەکەی بۆ دەرەوە بنێرێت بەپێی حوکمەکانی ئەم یاسایە .
چوارەم. کرێکارە ناعیراقییەکانی پرۆژەکە و ئەوانەی لە دەرەوەی هەرێمدا مامەڵەیان لەگەڵدا دەکەن بۆیان هەیە پارە و کرێیەکانیان بۆ دەرەوە رەوانە بکەن .
پێنجەم. وەبەرهێنی بیانی بۆی هەیە سەرمایەکەی رەوانەی دەرەوە بکاتەوە لەکاتی پاکتاوکردنی پرۆژەکەی یان رەفتارکردنی لەسەریدا بەجۆرێك لەگەڵ حوکمەکانی یاسا و رێکارەکانی گومرگی و باجیی کارا لە هەرێمدا ناکۆك نەبێت .
شەشەم .وەبەرهێنی بیانی بۆی هەیە پرۆژە وەبەرهێنەکەی بخاتە سەر ناوی وەبەرهێنێکی دیکەی بیانی یان وەبەرهێنێکی نیشتمانی. یان لە بەشی خۆی لە پرۆژەکە دەرچێت بۆ هاوبەشەکەی، بەرەزامەندیی دەستە. وەبەرهێنی نوێ جێگەی وەبەرهێنی کۆن دەگرێتەوە لەو ماف وپابەندیانەی لە پرۆژەکە دا کەوتوونەتەوە .
حەفتەم. وەبەرهێن بۆی هەیە بۆ بەرژەوەندی پرۆژە رێپێدراوەکەی بەپێی حوکمەکانی ئەم یاسایە، حیسابێك بە دراوی نیشتمانی، بیانی یان بە هەردووکیان لە یەکێك لە بانقەکانی هەرێم یان لە دەرەوە بکاتەوە .
هەشتەم. وێرای لەبەرچاوگرتنی یاساکانی کارا سەبارەت بە ئەنجومەنەکانی کۆمپانیاکانی هاوکاری، ئەو پرۆژانەی بەپێی حوکمەکانی ئەم یاسایە تۆمارکراون و شێوە یاساییەکەیان هەر چۆنێك بێت بە پرۆژەکانی کەرتی تایبەت دادەندرێن، سروشتی یاسایی ئەو سامانانەی تێیاندا پشکداری کراوە هەر چۆنێك بێت .
نۆیەم. بە پێی ئەم یاسایە، وەبەرهێن مافی هەیە نهێنی زانیارییە هونەری و ئابووریەکانی تایبەت بە پرۆژەکەی پارێزگاری لێبکرێت ودەست پێشخەریە وەبەرهینەریەکانی بپارێزرێت، ئەمەش بە پێی حوکمەکانی ئەو یاسا و رێسا و رێنماییانەی لە هەرێمدا کاران. هەر کەسێك زانیاریەك سەبارەت بە دەستپێشخەریەکانی بەرهەمهێنی ولایەنە هونەری و ئابووری و داراییەکانی پرۆژەکەی بڵاو بکاتەوە کە بەحوکمی فەرمانەکەی بەدەستی کەوتوون، بە پێی یاسا سزا دەدرێت .
بەشی چوارەم
پابەندییەکانی وەبەرهێن
مادەی هەشتەم :
دەبێ وەبەرهێن بەمانەی خوارەوە پابەند بێت :
یەکەم. پێناسەی بواری وەبەرهێنانی خۆی بکات سەبارەت بەو پرۆژانەی پێشتر ئەنجامی داوون و باری دارایی و ئەو گرێبەستانەی جێبەجێی کردوون دەست نیشان بکات .
دووەم. دەستە، بە تەواوبوونی پرۆژەکە و دەستکردن بە پێشکەشکردنی خزمەتگوزاریەکانی یان بەرهەمهێنانی راستەقینەی، ئاگادار بکاتەوە .
سێیەم. ئاسانکاری پێویست بۆ فەرمانبەرانی تایبەتمەندی دەستە دابین بکات، سەبارەت بە کۆکردنەوە و بەدەست خستنی زانیاری پێویست دەربارەی لایەنە هەمە جۆرەکانی پرۆژە بۆ مەبەستەکانی دەستە .
چوارەم .تۆماری تایبەتی ئەو کەرستە هاوردانەی پرۆژەکە بکاتەوە کە بەپێی حوکمەکانی ئەم یاسایە لە رەسمی گومرگ بەخشراون .
پێنجەم. پاکی ژینگە و ئاسایش و تەندروستی گشتی بپارێزێت وپابەندبێت بە سیستەمی پێوانە و کۆنترۆلکردنی چۆنایەتی بەپێی پێوەرە نێونەتەوەییەکان .
شەشەم. مەشق بەکریکاری خوجێی پرۆژەکە بکات ورایان بهێنێت .
بەشی پێنجەم
رێکارە یاساییەکان لە کاتی سەرپێچی کردنی وەبەرهێنەر
ماددەی نۆیەم :
یەکەم. لە کاتی سەرپێچی کردنی وەبەرهێن لە حوکمەکانی ئەم یاسایە، یان لە یەکێك لە برگەکانی گرێبەستی مۆرکراو لە نێوان ئەو لایەنە تایبەتمەندەکاندا، دەستە سەرپێچیکار ئاگادار دەکاتەوە و داوای لێدەکات یەکسەر ئەو چالاکیەی بۆتە هۆی سەرپێچیەکە بوەستێنێت و ماوەیەکی گونجاوی بۆ دیاری دەکات کە گونجاو بێت لەگەڵ سروشتی سەرپێچیەکە بۆ لادان ونەهێشتنی شوێنەوارەکانی .
دووەم. لە حاڵەتێکدا وەبەرهێن پێیداگرت لەسەر رانەگرتنی سەرپێچیەکە ولانەبردنی شوێنەوارەکانی بەپێی حوکمەکانی برگە(1)ی سەرەوە، دەستە، زەویەکەی لێ دەسێنێتەوە، و ئەو بینایانەی لەسەریشی دروست کراوون، ئەگەر هەبن، بەناوی خۆی تۆماریان دەکات بە نرخی کەرستەکان بە هەڵکەندراوی، بەپێی یاسا. ئەو بەهایەش دەکەوێتە ئەستۆی وەبەرهێنی نوی کە بەپێی حوکمەکانی ئەم یاسایە، ئەو زەویەی بۆ تەرخان دەکری بۆ ئەوەی پرۆژەکە تەواو بکات. سەرپێچیکاریش بەرپرسە لەهەر زەرەرو زیانێك کە لە ئەنجامی جێبەجی نەکردنی پابەندییەکانی بێنە ئاراوە .
سێیەم. ئەگەر خاوەن پرۆژەکە، بەبێ رەزامەندی دەستە هەموو ئەو زەویەی بۆ پرۆژەکە تەرخانکراوە، یان بەشێکی لە ژێرەوە بەکریدا، یان بەکاری هێنا بۆ مەبەستێکی دی لە پرۆژەکەدا، زەویەکەی یان ئەو بەشەی

بەكرێی داوە یان ئەو بەشەی كە بۆ مەبەستێكی دیكەی بەكار هێناوە لێ دەسەندرێتەوە. ئەو كاتە خاوەن پرۆژە دەبی دوو هێندەی كرێی هاوتا (ڕجر مپل) بدات لە بڕی بەكرێدانی زەویەكە یان بەكارهێنانی بۆ مەبەستێكی دیكەی پرۆژەكە. ئەو پارانەش بەپێی حوكمەكانی یاسای وەرگرتنەوەی قەرزەكانی حكومەتی كارا لە هەرێمدا وەردەگیرێتەوە. لە حاڵەتی لێوەرگرتنەوەی هەموو زەویەكە، مامەڵە لەگەڵ وەبەرهێنی سەرپێچیكار بەپێی حوكمەكانی بڕگە(2)ی سەرەوە دەكرێ، سەبارەت بەو بینایانەی كە لە كاتی لێوەرگرتنیەوە لەسەری دروست كراون .

دەروازەی سێیەم

پێكهاتە وەبەرهێنەریەكان

بەشی یەكەم

دەستەی وەبەرهێنان و پێكهاتە و ئەركەكانی

ماددەی دەیەم :

یەكەم. دەستەیەك دادەمەزرێت بەناوی) دەستەی وەبەرهێنان لە هەرێمی كوردستان) و كەسایەتیەكی یاسایی و سەربەخۆیی دارایی و كارگێڕی دەبێ، و بۆی هەیە هەموو رەفتارە یاساییەكانی پێویست بۆ جێبەجێكردنی ئەم یاسایە ئەنجام بدات .

دووەم. دەستە، سەرۆكێكی دەبێت بە پلەی وەزیر وگشت ماف و دەسەڵاتێكی وەزیری دەبێت و خۆی بەرپرسە لە ئاراستەكردنی كارەكان و سەرپەرشتی و چاودێریی چالاكیەكانی و هەرشتێك كە پەیوەندی بە ئەرك و فەرمانەكان و كاروبارەكانی دیكەی دەستەوە هەبێت .ئەو فەرمانگانەی خوارەوەشی پێوە بەندن :

ڕ) فەرمانگەی لێتوژینەوە وزانیاریەكان،

ب) فەرمانگەی بەڕ◌ِێكردن وهەڵسەنگاندن و مۆڵەتپێدانی پرۆژەكان

ج) فەرمانگەی كاروباری یاسایی وكارگێری ودارایی

د) فەرمانگەی شارو ناوچە پیشەسازیەكان .

سێیەم. بارەگای دەستە لە هەولێر، پایتەختی هەرێم دەبێت وچەند لقێكی لە پارێزگایەكان دەبێت و هەر لقێك فەرمانبەرێك بە پلەی بەرێوەبەری گشتی بەرێوەی دەبات .

چوارەم. دەستە بۆی هەیە لەكاتی پێویست، چەند بەش و هۆبەیەك بێنێتە كایەوە ولێكیان بدات، یان لایان بدات .

پێنجەم. پێكهاتەی بەرێوەبەرایەتیەكانی دەستە و لقەكانی و ئەرك و فەرمان و دەسەڵاتەكانیان بە پێرەوك دەكرێت كە دەستە دایدەنێت و ئەنجومەن پەسەندی دەكات .

شەشەم. دەستە كەشی لەبار بۆ وەبەرهێنان دەرەخسێنێت كە بووژانەوەی ئابووری لە هەرێمدا بێنێتەدی و ستراتیژی وپلان وسیاسەتی وەبەرهێنان ئامادە دەكات ودەیخاتە بەردەم ئەنجومەن بۆ پەسەند كردنی وهەماهەنگی لە نێوان لقەكانی لە هەرێمدا دەكات .

مادەی یازدەم :

مەرجە ئەو كەسەی كە لەیەكێك لە پۆستەكانی سەرۆكی دەستە وبەرێوەبەرایەتیە گشتیەكاندا دادەمەزرێت :

یەكەم. بەلایەنی كەمەوە، خاوەن بروانامەیەكی زانكۆیی سەرەتایی بێت كە پەیوەندی هەبێت بەو فەرمانەی لێی دادەمەزرێت ,

دووەم. شارەزا بێت وكاری كردبێت لە بواری پسپۆریەكەیدا بۆ ماوەی حەوت ساڵ، بەلای كەمەوە .

مادەی دوازدەم :

دەبێ گشت وەزارەت و دەزگاو فەرمانگەكانی پەیوەندیدار لە هەرێمدا پابەندبن بەو بڕیارانەی تایبەتن بە پرۆژەكانی وەبەرهێنان، بۆ مەبەستەكانی ئەم یاسایە ولە دەستەوە دەردەچن .

ماددەی سیازدەم :

سەرۆكی دەستە بۆی هەیە گرێبەست لەگەڵ كەسانی سروشتی و یاسایی(مەعنەوی) ناوەوە و دەرەوەی هەرێم مۆر بكات بۆ راپەڕاندنی ئەو ئەركوفەرمانانەی پێیان دەسپێرێت بۆ هێنانەدی ئامانجەكانی دەستە. ماف و ئەركەكانیشیان لەلایەن سەرۆكی دەستەوە دەستنیشان دەكرێن .

بەشی دووەم

ئەنجومەنی باڵای وەبەرهێنانِ

ماددەی چواردەم :

یەكەم .ئەنجومەنی باڵای وەبەرهێنان لە هەرێمدا پێكدێت لە سەرۆكی ئەنجومەنی وەزیران وەك سەرۆك وجێگری سەرۆكی ئەنجومەنی وەزیران بە جێگری و لەكاتی ئامادەنەبوونی جێی دەگرێتەوە و بە ئەندامێتی وەزیرانی: دارایی وئابووری و بازرگانی و شارەوانی وپلاندانان وكشتوكاڵ وپیشەسازی و سەرۆكی دەستەی وەبەرهێنان .

دووەم .

(1سەرۆکی ئەنجومەن بۆی هەیە داوا لە وەزیرێکی دیکە بکات کە بەشداری لە کۆبوونەوەکانی ئەنجومەن بکات کە تایبەت بێت بە وەزارەتەکەیەوە .
(2سەرۆکی ئەنجومەن بۆی هەیە داوای ئامادەبوونی نوێنەری کەرتی تایبەتی پەیوەندیدار بە پرۆژەکە بکات
(3ئەنجومەن پێرەوی ناوخۆی دادەنێت، سەبارەت بە کۆبونەوەی ئەنجومەن و دەرکردنی بڕیارەکان تیایدا .
سێیەم. ئەنجومەن ئەو دەسەڵاتانەی خوارەوە پیادە دەکات :
(1دانانی ئەو سیاسەت و ستراتیژیانەی پەیوەنددارن بە وەبەرهێنان و دەستە پێشنیاریان دەکات لە چوارچێوەی سیاسەتی گشتی هەرێم .
(2پەسەندکردنی پلان و بەرنامەی چالاکی دەستە لە چوارچێوەی پلانی گشتی هەرێمدا .
(3تێروانینی ئەو راپۆرتە خولەییانەی سەرۆکی دەستە سەبارەت بە راپەڕاندنی کار لەدەستەدا پێشکەشی دەکات و ئەو پرسانەی پەیوەستن بە باروکەشی وەبەرهێنان لە هەرێمدا و چی پێویستە لەبارەیانەوە بکرێت .
(4تێروانینی پێگەی دارایی دەستە وپەسەندکردنی پرۆژەی بودجەی ساڵانەی .
(5پەسەندکردنی گرێبەستی ئەو قەرز و ئاسانکاریە دەستەبەریانەی پێشکەش بەدەستە دەکرێن بەدەستەبەری حکومەت و بانکەکان و دەزگا داراییەکانی تایبەتمەند بە پێی ئەو رێکار و سیستەمانەی دانراون. بەمەرجێ مەبەستەکانیان تەنها بۆ دارایی کردنی ئەو چالاکیانە بێت کەدەستە لە سنوری تایبەتمەندیەکانیدا ئەنجامیان دەدات .
(6دانانی سیستەمێك بۆ چاودێری و بەدواداچوون و هەڵسەنگاندنی کارەکانی وەبەرهێنانی بیانی بۆ ئەوەی لەو کۆسپ و تەگەرانەی دێنە رێیان تێبگەن وکاربکەن بۆ زاڵبوون بەسەریاندا .
(7پەسەند کردنی پێرەوی ناوخۆی دەستە .
بەشی سێیەم
بودجەی دەستە
مادەی پازدەم :
دەستە بودجەیەکی هەیە لە نێو بودجەی گشتی هەرێمدا .
دەروازەی چوارەم
مۆڵەتپێدانی پرۆژەکان وناوبژیوانی
بەشی یەکەم
رێکارەکانی مۆڵەت پێدانی پرۆژەکان
مادەی حەڤدەم :
یەکەم: لە پێناوی سوودوەرگرتن لەو بەخشین وتایبەتکاریانەی (امتیازات) لەم یاسایە داهاتوون، پێویستە وەبەرهێن مۆڵەتی دامەزراندنی پرۆژەکەی لە لایەن دەستەوە بەدەست بێنێت .
دووەم :دەستە، لەسەر داوای وەبەرهێن، مۆڵەت بە دامەزراندنی پرۆژە دەدات، بەپێی ئەو مەرجانەی لەلایەن دەستەوە دەستنیشانکراوون. پێویستە دەستەش لەمیانەی(30)رۆژ لە رۆژی تەواوکردنی پێداویستی و مەرجەکانی هونەری و یاسایی و ئابووری، بەپێی حوکمەکانی ئەم یاسایە، بریار لەبارەیەوە بدات، وێرای لەبەرچاو گرتنی ئەو رێکسازی وپێوەرانەی دەستە دایان دەنێ .
سێیەم:دەبێ دەستە راو بۆچوونی لایەنە تایبەتمەندەکان وەربگرێت سەبارەت بەکەڵك وسوودی دەرکردنی مۆڵەتی دامەزراندنەکە و دەبێت ئەو لایەنانەش رای خۆیان دەربڕن بەڕەزامەندی، رەتکردنەوەی، یان هەمواركردنی لەماوەیەك لە(30) رۆژ تێپەڕنەکات لە رۆژی رەوانەکردنی داواکەیەوە بۆی لەلایەن دەستەوە.وەلام نەدانەوەی ئەم لایەنەش بەڕەزامەندی دادەنرێت و ئەگەر رەتی کردەوە دەبێ بریارەکەی پاساوی هەبێت .
چوارەم: ئەگەر داوای دامەزراندنەکە رەت کرایەوە، داواکار بۆی هەیە رەخنە بگرێت لەبەردەم سەرۆکی ئەنجومەن لەماوەی (15) رۆژدا لە رۆژی پێراگەیاندنیەوە بە بڕیاری رەت کردنەوەکە و سەرۆکی ئەنجومەنیش لەماوەی (3) رۆژدا بڕیار لەسەر رەخنەکە دەدات وبڕیارەکەشی لەم بارەیەوە کۆتاییە .
بەشی دووەم
ناوبژیوانی
مادەی هەژدەم :
کێشەکانی وەبەرهێنان بەپێی گرێبەستی مۆرکراو لە نێوان هەردوو لادا یەکلا دەکرێنەوە. ئەگەر لە گرێبەستەکەش هیچ برگەیەکی وا نەبوو ئەوا بە رێگەیەکی دۆستانە و بەرەزامەندی هەردوو لایەن چارەسەردەکرێن، لە حاڵەتێکدا رەزامەندی هەردوو لایەن بەدەست نەهات، هەردوو لا بۆیان هەیە هانا بەرن بۆ ئەو ناوبژیوانیەی کە حوکمەکانی لە یاسا رەچاوکراوەکانی هەرێمدا دیارکراوون، یان بەپێی حوکمەکانی یەکلاکردنەوەی ناکۆکیەکانی هەر رێککەوتنامەیەکی نێودەوڵەتی، یان دووقۆلی کە عیراق لایەنێك بێت تیایاندا .

بەشی سێیەم
حوكمە كۆتاییەكان
ماددەی نۆزدەم :
نابێ وەبەرهێن ئەو زەویانە بەناو بكات كە نەوت و غاز یان هەر سامانێكی كانزایی بەنرخ یان سەنگینی تیابێت .
ماددەی بیستەم :
دەبێ ئەو وەبەرهێنەی پرۆژەكانی وەبەرهێنانی هاوكاریی ئەنجام دەدات دەستەبەری پێویست پێشكەش بكات بۆ پارێزگاری لەسامانی هاوكارەكان و دەبێ دەستە رێكاری دڵنیاكاری و بانكەوانی پێویست بگرێتە بەر بۆ دەستەبەركردنی مافەكانی .
ماددەی بیست ویەكەم :
ژمێركاری دەستە لەلایەن دیوانی چاودێری داراییەوە وردكاری دەكرێت .
ماددەی بیست ودووەم :
ئەوحاڵەتانەی دەقێكی ئەم یاسایە نایانگرێتەوە، دەكەوێتە بەر ئەو رێسا گشتیانەی لە یاساكانی دیكەی پەیوەندداردا هاتوون، بە مەرجێك حوكمەكانی لەگەڵ حوكمی ئەم یاسایەدا پێچەوانە نەبن. لەكاتی ناكۆكی لە نێوانیاندا، حوكمەكانی ئەم یاسایە پیادە دەكرێن .
ماددەی بیست وسێیەم :
سەرۆكی ئەنجومەن بۆی هەیە رێنماییەكانی پێویست دەربكات بۆ ئاسانكردنی جێبەجێ كردنی ئەم یاسایە .
ماددەی بیست و چوارەم :
دەبێ ئەنجومەنی وەزیران ولایەنەكانی پەیوەنددار حوكمەكانی ئەم یاسایە جێبەجێ بكەن .
مادەی بیست وپێنجەم :
ئەم یاسایە لە رۆژی دەركردنیەوە جێبەجێ دەكرێت ولە رۆژنامە فەرمی) وەقائیعی كوردستان) بڵاو دەكرێتەوە .

عەدنان رەشاد موفتی
سەرۆكی ئەنجومەنی نیشتمانیی
كوردستان - عیراق

هۆی دەركردنی یاساكە
بە ئامانجی دروستكردنی كەش و هەوایەكی هاندەر بۆ وەبەرهێنان لە هەرێمی كوردستانی عیراق ولابردنی كۆسپەكانی یاسایی لە بەردەمیدا وماوەدان بۆ كارپێكردنی سەرمایەی نیشتمانی و بیانی بەیەكەوە و بە تەنها لە پرۆژەكانی وەبەرهێنان، بەو شێوەیەی هاوكارییەكی كاریگەر لە پرۆسەی بوژانەوەی ئابووری بكات وبۆ ئەوەی ئاسانكاری و پشتگیری هاندەر بدرێ و لە هەندێ باجی سەرمایەكانی وەبەرهێنراو ببووردرێت ولە پێناو هێنانەكایەی دەستەیەكی وەبەرهێنانی تایبەتمەند بۆ رێكخستنی لایەنە هەمە جۆرەكانی پرۆسەی وەبەرهێنان لە هەرێمدا ئەم یاسایە دانرا .